

БЪЛГАРИЯ Е 19-ТА СТРАНА В СВЕТА, ПРИТЕЖАВАЛА ПОДВОДНИЦИ

Румен Тотев, кап. I ранг о.з.

Подводник № 18

Тази година се навършиха 100 години от вдигането на българския военноморски флаг над първата българска подводница. Реших да си припомня всичко за Подводник № 18. И ми направи впечатление един привездан от много историци факт, който е много престижен.

Този факт е следният: „Според официалния германски военноморски справочник **“WEYERS TASCHENBUCH DER KRIEGSFLOTTEN”** за 1916 г.¹ в света тогава има само 10 държави, които притежават подводници. България е сред тях, наред с Великобритания, Франция, Италия, Германия, Япония, Русия, Гърция, Турция и Румъния.“ Първото място, където прочетох този факт е в публикацията „95 години от началото на подводното плаване в България“ от кап. II ранг о.з. д-р Атанас Панайотов². Този престижен факт – България е 10-та страна, която получава в своя военен флот подводница, е цитиран в много сайтове. Всеки би могъл да ги открие при внимателно търсене. Навярно е записан и в по-сериозни исторически трудове. След консултация с д-р Панайотов разбрах, че първо подобна информация е била посочена от кап. II ранг Пламен Жечев: „... България става деветата европейска страна, която има подводница.“³ Посочвам материала на д-р Атанас Панайотов като първи източник, защото това е най-авторитетното намерено от мен изследване с мястото на България в историята на военното подводно плаване.⁴

Анализирайки този факт, в мен възникнаха някои съмнения и реших да проверя списъка внимателно. В този списък е посочена Румъния, за която съм чел, че е имала сравнително слаб военен флот. Нещо повече – във всички достъпни за мен материали, описващи бойните действия на българския военен флот, включително и на Подводник № 18, никъде не се посочват срещи с румънски подводници. Единствено в спомените на Мишо Диков Бачовски, служил като кондуктор в екипажа на Подводник № 18 е написано „Забелязахме към брега един румънски подводник, ...“⁵. Реших да потърся повече данни по всички възможни за мен начини.

¹ Правилното наименование е: „Taschenbuch der Kriegsflootten – 1916“, Bruno Weyer (Справочник за военните флоти – 1916 год.“, автор Бруно Вайер), https://de.wikipedia.org/wiki/Weyers_Flottentaschenbuch. Този справочник започва да се издава от Бруно Вайер от 1900 год., като наименованието му до 1903 год. леко се променя, но от 1903 год. е непрекъснато „Taschenbuch der Kriegsflootten“. От 1934 год. автор става Alexander Bredt (Александър Бред) и с цел да се запази името на първия автор от 1936 год. наименованието на справочника става „Weyers Taschenbuch der Kriegsflootten“ (Справочник на Вайер за военните флоти). Справочника не излиза от 1945 до 1952 год. След 1968 год. авторите се променят.

² Панайотов Ат., „95 години от началото на подводното плаване в България“, Морски вестник, 25.05.2011 год., http://morskivestnik.com/compass/news/2011/052011/052011_80.html

³ Жечев Пл. „Подводници“, Рекламно-информационна брошура „Български военноморски сили“, 1997, ГлЩ-ВМС, В., научен консултант ст.н.с д-р Вълкан Вълканов. Брошурата е преиздавана в годините и този текст присъства винаги.

⁴ В други български сайтове намирам и други данни: **9 страни в Европа**, без списък на страните, в Уикипедия „Военноморски сили на България“, вероятен източник е материала от бележка № 3, **12 страни в света** (включена е САЩ, Русия е повторена 2 пъти!), <http://www.submariners-bg.com/index.php?etc=content&act=view&id=50>, д-р Ат. Панайотов, в сайта на СПБ; **16 страни в света**, без списък на страните, в сайта на ВМС, http://www.navy.mod.bg/?page_id=21, вероятен източник е Парушев Т., „Великите сили и развитието на Военноморския ни флот (1912-1919 г.)“, сп. „Клуб ОКЕАН“, прилож. „Военноморски преглед“, 2004, № 8, с. 7.

⁵ Бачовски М., Из „Кратко описание на службата ми в морето и на брега от 1906 до 1936 година включително“, написани в началото на 50-те години на ХХ век, <http://www.submariners-bg.com/index.php?etc=content&act=view&id=53>, в сайта на Съюза на подводничарите в България.

Доц. д-р Владимир Павлов е казал, че Румъния през Първата световна война е притежавала на Черно море престарелия крайцер „Елисавета“, два учебни кораба и три стари канонерки, т.е. Румъния през Първата световна война няма подводници. В Интернет сайтовете на български и руски език не открих никаква информация за състава на румънския ВМФ през Първата световна война.

В английски сайт⁶ прочетох, че корабът на Н.В. „Делфин“ е първата подводница получена в румънския флот. Тя е построена през 1930 г. в италианската „Държавна военноморска корабостроителница“ в гр. Фиуме (сега Риека в Хърватска). На 5 май 1936 подводницата е пусната на вода.

В румънски сайт за румънските военни кораби⁷ прочетох следното: Румънските военни кораби през Първата световна война на Черно море са: крайцера NMS Elisabeta и 3 бр. торпедни патрулни катери, ведети: NMS Smeul, NMS Zborul и NMS Năluca. И нито дума за подводница. В сайт за историята за румънските подводници⁸ е написано, че на 9 май 1936 год. румънският флот получава първата си подводница – корабът на Н.В. „Делфин“, построена в италианската корабостроителница във Фиуме. Това прочетох и в други сайтове на английски и румънски, вероятно информацията може да се намери и на други езици.

Откритите данни за Румъния ме подтикнаха да анализирам данните и за Отоманската империя (или Турция за по-кратко). Турските ВМС имат няколко големи кораба, с тях се сблъскваме по време на Балканските войни. Но съм чел, че по време на Първата световна война Турция настоява пред съюзника си Германия да им помогне с подводници.

Ст.н.с. д-р Вълкан Вълканов пише следното „Османската империя също проявява рационално отношение. Тя закупува два опитни образци от подводниците тип „Nordenfeld“.“⁹ Но не се казва кога е станало това купуване. А доц. д-р Владимир Павлов пише „Турция разполага с 4 стари линейни кораба, 2 модерни крайцера, 12 контраминоносци, 2 минни заградителя, 30 канонерски лодки и много миноносци. Тя обаче разчитала предимно на двата бързоходни германски крайцера „Гьобен“ и „Бреслау“ и на германските подводници в Черно море“¹⁰. В справочника „Енциклопедия военной техники «Подводные лодки мира»“, има описание на първата от тези подводници „Nordenfeld I“¹¹. Тя е построена по английски проект през 1885 год. и използва за надводен ход парна машина. Подводницата има надводно водоизместване 60 т; въоръжение 33.5 мм¹² и 25.4 мм оръдия; скорост надводна 9 възела и подводна 4 възела. От тези данни се вижда, че практически военна стойност тази подводница не притежава, още повече 30 години по-късно, по

⁶ „NMS Delfinul“ (Корабът на Н.В. „Делфин“), https://en.wikipedia.org/wiki/NMS_Delfinul

⁷ „Listă de nave militare românești“, https://ro.wikipedia.org/wiki/List%C4%83_de_nave_militare_rom%C3%A2ne%C8%99ti, (Списък на румънските военни кораби)

⁸ „Impresionanta istorie a submarinelor românești.“ (Впечатляваща история за румънските подводници), <http://www.evz.ro/impresionanta-poveste-a-submarinelor-romanesti-torpilati-si-vanati-in-adancurile-marii-negre-eram-dati-morti-mama-imi-facuse-deja-pomana.html>,

⁹ Вълканов В., „Първата българска подводница“, Военноисторически сборник, г. LXVIII кн. 3 V-VI 1999 г. Благодаря на проф. Ненчо Мицулов, от когото получих тази статия, а също „Българският военноморски флот в Първата световна война 1915-1918 г.“, (Павлов Вл.), военно-морския справочник „Jane’s Fighting Ships of World War I“ и книгата „1828-1923 Osmanlı Donanması / The Ottoman Navy 1828-1923“ (Güleryüz Ah. & Langensiepen B.).

¹⁰ Павлов Вл., „Българският военноморски флот в Първата световна война 1915-1918 г.“, ВИС, 1971, № 2, с. 54-78, с.55-56

¹¹ „Енциклопедия военной техники «Подводные лодки мира»“, (<http://i.booksgid.com/web/online/12001>), М., АСТ, 2001, с. 179.

¹² В интернет-копието на справочника е написано 335 мм оръдие, но за такъв размер кораб това е невъзможно. В цитираните по-долу сайтове за турските подводници е записано 35 мм оръдие и 360 мм торпедо.

време на Първата световна война. В интернет сайтовете на български и руски език не открих информация за турски подводници преди и през първата световна война.

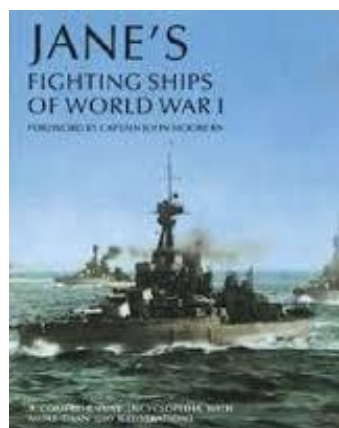

Турската подводница „Абдул Хамид“

В английски сайт¹³ прочетох, че Турция купува през 1888 год. две подводници тип „Nordenfeld“ с имена „Abdul Hamid“ и „Abdul Mecit“ („Абдул Хамид“ и „Абдул Мецит“), които към 1910 год. окончателно са изведени от служба и са бракувани. В турски сайт за историята на турските подводници¹⁴ намерих потвърждаваща информация: На 6.IX.1886 и 4.VIII.1887 год. в корабостроителницата „Ташкизак“ са завършени монтажните работи на подводниците „Nordenfeld II“ и „Nordenfeld III“, които получават имената „Абдул Хамид“ и „Абдул Мецит“. Подводниците са изведени от строя през 1910 г. и са предадени за скрап през 1921 год.¹⁵

Има сведения за още една подводница, която е била в определен смисъл притежание на Турция. По време на битката за Дарданелите турският флот пленява на 31.X.1915 год., в сравнително изправно състояние след засядане, френската подводница „Turquoise“ („Тюркоаз“)¹⁶, дава ѝ името „Müstecip Onbaşı“ („Мюстесип Онбаши“)¹⁷, но не я въвежда в бойния строй на ВМС. Била е използвана като зарядна станция за германските подводници в Истанбул.¹⁸ Т.е. фактически не бива да се счита, че Турция чрез тази подводница е притежавала действащ боен подводен флот. Подобни сведения намерих и в други сайтове на английски и турски, вероятно може да се намерят и на други езици.

Следователно Румъния и Турция не могат да присъстват в списъка на страните, притежавали към м. май 1916 год. действащи, в строя на ВМС, подводници. Турция може да присъства единствено в списъка на страните, които са имали преди това подводници.

След намирането на тези данни реших да проверя по-обстойно списъка на страните, притежавали подводници към 1916 год. В списъка, посочен тук на стр. 1, отсъства Австро-Унгария, със сравнително голям флот в тази война, но също и САЩ! Получих възможност да направя справка в справочника, признат за един от най-авторитетния из между подобните му – „Jane's Fighting Ships of World War I“¹⁹. (Джейн – Бойни кораби през Първата световна война). В него няма таблица или списък на страните, притежаващи един или друг вид бойни кораби, в т.ч. и подводници. За да се състави този списък, трябва да се прегледат флотите на всички страни дали притежават подводници. Към всеки кораб има приведена и годината и месеца на въвеждането му във ВМС на съответната страна. И тук за румънските ВМС не е посочено да притежават подводници (стр. 294-295), турските ВМС са имали 2 подводници, които са

¹³ „Ottoman submarine Abdül Hamid“, https://en.wikipedia.org/wiki/Ottoman_submarine_Abd%C3%BCI_Hamid, (Подводницата „Абдул Хамид“ на Отоманската империя)

¹⁴ „Türk denizalticilik tarihi“, (Историята на турските подводници), <http://www.denizalticilarbirligi.com/db.dztarih.htm>

¹⁵ Ahmet Güteryüz & Bernd Langensiepen, „1828-1923 Osmanlı Dönemi / The Ottoman Navy 1828-1923“, (ВМС на Отоманската империя 1828-1923, на турски и английски езици), Denizler Kitabevi, Istanbul, 2000, с.183-184

¹⁶ Пак в сайта „Историята на турските подводници“

¹⁷ „Naval operations in the Dardanelles Campaign“, (Военноморски операции в Дарданелската кампания) https://en.wikipedia.org/wiki/Naval_operations_in_the_Dardanelles_Campaign

¹⁸ „List of major surface ships of the Ottoman steam navy“ (Списък на основните надводни кораби на Османската флота) https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_major_surface_ships_of_the_Ottoman_steam_navy#Submarine_.28Denizalt.C4.B1.29;

Цитираната по-горе „The Ottoman Navy 1828-1923“, с. 79-80 и 185

¹⁹ „Jane's Fighting Ships of World War I“ (Джейн – Бойни кораби през Първата световна война), Jane's Publishing Company, London, 1919, преиздаден в Random House Group Ltd., Лондон, 2001.

признати от германски и турски военноморски инженери за абсолютно негодни да се възстановят и вкарат в строя на ВМС (стр. 255). Нищо не е казано за пленената от Турция френска подводница. За българския флот е посочено, че получава подводницата с пореден № 18 (стр. 251). И резултатът е следният: От 39-те държави, които имат военни кораби, към началото на 1916 год. подводници притежават следните 17 страни: **Австро-Унгария, Бразилия, Великобритания, Германия, Гърция, Дания, Италия, Норвегия, Перу, Португалия, Русия, САЩ, Франция, Холандия, Чили, Швеция и Япония,**²⁰ а **България на 25.V.1916 год. става 18-та страна с подводница.** Ако се брои и Турция, която е имала преди това действащи подводници, то **България е 19-та страна в историята на военното подводното плаване, която има действащ подводен военен флот.** Има още една страна, за която в „Jane’s Fighting Ships of World War I“ е посочено, че през войната притежава подводници – това е Испания, но първата си подводница получава през м. юли 1916 год. (стр. 285) – 2 месеца след България. В Испания е проектирана подводницата „Перал“²¹ още през 1884 год., построена е през 1888 год., но въпреки някои свои добри качества в сравнение с други проектирани и строени в тези години подводници, командването на испанския флот по време на изпитанията не я харесва като тип кораб и се отказва от продължаването на проекта през 1890 год., без тя да влезе в експлоатация²². Първата подводница „Перал“ е запазена и се намира в Морския музей в Картагена. В списъка на посочените тук страни са пропуснати 2 държави, притежавали подводен военен флот. Но те към 1916 год. са части от Британската империя и ги изпускам поради тази причина. Това са Австралия (от 1901 год. обединява 6 британски колонии под името Австралийски съюз с права на доминион на Великобритания) и Канада (от 1867 год. обединява 4 британски провинции под името Канадска конфедерация с права на федерален доминион на Великобритания). Те получават независимост с Уестминстърския статут от 1931 год. Страните, които през 1916 год. имат военни кораби но нямат подводници, са следните: Аржентина, Белгия, Венецуела, Еквадор, Китай, Колумбия, Коста Рика, Куба, Мексико, Никарагуа, Панама, Иран (тогава Персия), Румъния, Малайзия (тогава Саравак), Тайланд (тогава Сиам), Сърбия, Уругвай, Хаити и Хондурас.

Испанската подводница „Перал“ в Морския музей в Картагена

Има още една страна, за която в „Jane’s Fighting Ships of World War I“ е посочено, че през войната притежава подводници – това е Испания, но първата си подводница получава през м. юли 1916 год. (стр. 285) – 2 месеца след България. В Испания е проектирана подводницата „Перал“²¹ още през 1884 год., построена е през 1888 год., но въпреки някои свои добри качества в сравнение с други проектирани и строени в тези години подводници, командването на испанския флот по време на изпитанията не я харесва като тип кораб и се отказва от продължаването на проекта през 1890 год., без тя да влезе в експлоатация²². Първата подводница „Перал“ е запазена и се намира в Морския музей в Картагена. В списъка на посочените тук страни са пропуснати 2 държави, притежавали подводен военен флот. Но те към 1916 год. са части от Британската империя и ги изпускам поради тази причина. Това са Австралия (от 1901 год. обединява 6 британски колонии под името Австралийски съюз с права на доминион на Великобритания) и Канада (от 1867 год. обединява 4 британски провинции под името Канадска конфедерация с права на федерален доминион на Великобритания). Те получават независимост с Уестминстърския статут от 1931 год. Страните, които през 1916 год. имат военни кораби но нямат подводници, са следните: Аржентина, Белгия, Венецуела, Еквадор, Китай, Колумбия, Коста Рика, Куба, Мексико, Никарагуа, Панама, Иран (тогава Персия), Румъния, Малайзия (тогава Саравак), Тайланд (тогава Сиам), Сърбия, Уругвай, Хаити и Хондурас.

Справочника „Taschenbuch der Kriegsflotten – 1918“ и страницата с неговото съдържание

Независимо от направената справка в справочника „Jane’s Fighting Ships of World War I“, считам че трябва да положа всички усилия и да намеря германския справочник „Taschenbuch der Kriegsflotten – 1916“ с автор Bruno Weyer. И накрая успех, но не съвсем. В БАН намерих справочника „Taschenbuch der Kriegsflotten – 1918“²³, т.е. не за 1916, а за 1918 год. Съгласно уводната статия данните в него са актуални към края на м. януари 1918 год. Както в английския справочник и тук за да се състави списъка на страните, притежаващи подводници, трябваше последователно да се прегледат списъците на корабите на всяка страна. Но както и очаквах, резултатът е същият – преди 25.V.1916 год. подводници при-

²⁰ Страните в списъците, посочени от мен, са подредени по азбучен ред.

²¹ „Peral Submarine“ (Подводницата „Перал“), https://en.wikipedia.org/wiki/Peral_Submarine

²² „Submarino militar por Isaac Peral“, <http://spainillustrated.blogspot.bg/2013/05/submarino-militar-de-isaac-peral.html>, (Военна подводница от Исак Перал)

²³ Weyer Br., „Taschenbuch der Kriegsflotten – 1918“, München, Lehmanns Verlag 1918, БАН-библиотека (кат. № BS-VII-1016)

тежават същите 17 страни, цитирани по-горе. За Румъния не са посочени подводници (стр. 128), за Турция е посочена френската подводница „Тюркоаз“, използвана като зарядна станция (стр. 157) и не е написано нищо за двете стари подводници тип „Nordenfeld“, за Испания се посочват подводниците, които бях изяснил че са получени след м. май 1916 год. (стр. 153). Единствената разлика е, че не е посочена българската подводница Подводник № 18 (стр. 26). Предполагам че автора я е пропуснал, доколкото тя е действала съвместно с германските подводници в Черно море. В този справочник страните Австралия и Канада, заедно с другите страни – притежавани от Британската империя, са показани накратко като „Колониите на Великобритания“. И още една разлика – посочени са 30 страни, имащи военни кораби; пропуснати са Белгия, Иран (тогава Персия), Колумбия, Коста Рика, Малайзия (тогава Саравак), Никарагуа, Панама, Сърбия и Хондурас. Но те съгласно „Jane’s Fighting Ships of World War I“ нямат боен подводен флот, повечето от тях имат само транспортни или други спомагателни военни кораби. Единствено Белгия, Колумбия, Коста Рика и Никарагуа имат по един до три малки военни кораби с някакво въоръжение. Като допълнение, в Интернет намерих страницата със съдържанието на справочника за 1916 год.²⁴ В него отсъстват освен липсващите в справочника за 1918 год. и следните страни: Еквадор, Куба и Хаити. Но те също не притежават подводници. Т.е. мога да предположа уверено, че списъкът на страните с подводници в справочника „Taschenbuch der Kriegsflotten – 1916“ би бил същият.

В края на това изследване остана един интересен въпрос: по какъв признак все пак е съставен списъка, посочен от д-р Панайотов. Според мен са включени само страни, които участват в Първата световна война към м. май 1916 год. Но не са включени Австро-Унгария, която е първата държава, обявила война през 1914 год. на Сърбия (и има подводници от 1908 год.) и Португалия, която на 9.III.1916 год. обявява война на Германия (и има подводници от 1912 год.). Страните, които до 25 май 1916 год. са обявили война на друга държава, т.е. са се включили в Първата световна война са: Австро-Унгария, Белгия, България, Великобритания, Германия, Италия, Турция, Португалия, Русия, Сан-Марино, Сърбия, Франция, Черна гора и Япония. От тях подводници към 25.V.1916 год. притежават Австро-Унгария, България, Великобритания, Германия, Италия, Португалия, Русия, Франция и Япония. Т.е. България е деветата страна от воюващите през 1916 год., притежаващи подводници. След тази дата във войната се включват и страните: Боливия, Бразилия, Гватемала, Хондурас, Гърция, Китай, Коста-Рика, Куба, Либерия, Никарагуа, Панама, Перу, Хаити, Румъния, САЩ, Тайланд, Уругвай и Еквадор, от които подводници имат САЩ, Гърция, Перу и Бразилия, включили се във войната съответно на: 6.IV., 27.VI., 6.X. и 26.X.1917 год.

Но според мен не трябва да се търси на кое място е България из между страните, имащи към м. май 1916 г. подводници, или имащи подводници и воюващи в Първата световна война. По-правилно е да се търси **мястото на България в историята на военното подводното плаване**. Т.е. – нейното **19-то място**, заето през м. май 1916 год., след **Австрия** (тогава Австро-Унгария), **Бразилия**, **Великобритания**, **Германия**, **Гърция**, **Дания**, **Италия**, **Норвегия**, **Перу**, **Португалия**, **Русия**, **САЩ**, **Турция** (тогава Отоманска империя), **Франция**, **Холандия**, **Чили**, **Швеция** и **Япония**, притежавали **действащи**, в строя на **ВМС, подводници**.

²⁴ „Taschenbuch der Kriegsflotten XVII. Jahrgang 1916“, <http://www.zeughaus-braun.de/taschenbuch-der-kriegsflotten-xvii-jahrgang-1916.html>